

3. Μελανόμορφος κρατήρας 7ος αι. π.Χ. Ρώμη, Μουσείο Conservatori. Στη δεξιά πλευρά η υπογραφή: ΑΡΙΣΤΟΝΟΦΟΣ ΕΠΟΙΕΝ.

Η ΑΦΥΠΝΙΣΗ ΤΗΣ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ

Το τέλος του Μυκηναϊκού κόσμου συμπίπτει με τις ανατροπές που προκαλούν οι μετακινήσεις των ελληνικών φύλων στην περιοχή του Αιγαίου από τον 12ο ως τον 8ο π.Χ. αι. Οι ανακατατάξεις μεταμορφώνουν εθνολογικά την περιοχή, καθιερώνουν καινούριες αξίες και έθιμα. Στο διάστημα αυτό, που ονομάζεται Ελληνικός Μεσαίωνας ή Σκοτεινοί Χρόνοι, χάνονται και τα τελευταία ίχνη του παλαιού πολιτισμού συμπαρασύροντας και τις αντίστοιχες πολιτιστικές αξίες. Όμως η παράδοση δεν μπορεί να αφανισθεί. Διατηρείται στη μνήμη και ζωντανεύει με τον προφορικό λόγο, ταξιδεύοντας έτσι σ' όλο το Αιγαίο για να συγκεντρωθεί τον 8ο μ.Χ. αι. στη μορφή του Ομηρικού έπους.

Κλαίρη Ευστρατιου

Αρχαιολόγος

Η αρχαιολογική έρευνα αναζητά όλα εκείνα τα στοιχεία που θα επιβεβαιώσουν την προφορική παράδοση, θα φωτίσουν το δύσκολο αυτό χρονικό διάστημα για να ερμηνεύσει το πέρασμα από την εποχή του χαλκού στην εποχή του σιδήρου. Καθώς τα πιο κοινά και απαραίτητα σκεύη είναι πήλινα, η κεραμική αναλαμβάνει πρώτη να συνδέσει ή να χωρίσει το παρόν από το παρελθόν.

ΚΑΥΚΡΕΑΜΠΟΙΣΑΜΕ

1. Επιγραφή πάνω σε κρηπίδιο από την Ιθάκη, Μουσείο Βαθύ. Καλλιγράφος ποίσε.

ΛΕΒΟΣΜΕΛΟΙΕΣΕΚΑΛΑΣΙΝΕΟ

2. Κορινθιακός αρόβαλλος, Βοστώνη, Μουσείο Fine Arts. Επιγραφή: Πύρος μ' ἔπαλεον Ἀγασλέφο.

Με το τέλος της «Μυκηναϊκής κοινή» από την άποψη της καλλιτεχνικής δημιουργίας, οι καλλιτέχνες διασκορπίζονται σε επιμέρους επαρχιακή εργοστάσια με δικό τους τρόπο έκφρασης. Η σχηματιστική και φασματική διακόσμηση που επικρατούσε ως το τέλος της Μυκηναϊκής εποχής, χάνεται κάτω από τις πλείστες διαβρώσεις που νύχουν που κυριαρχούν τώρα στην επιφάνεια του αγγείου. Ο διαθόγγος και ο κανόνας εφοδιάζουν τα έμπειρα χέρια του καλλιτέχνη και μετατρέπουν τα σχηματισμένα φασματικά θέματα του παρελθόντος σε καθαρά γεωμετρικά σχήματα.

Όλη αυτή η καλλιτεχνική διαβάθμιση και εξέλιξη από την υπομνηματική τέχνη στον πρωτογεωμετρικό και γεωμετρικό ρυθμό για να καταλήξει πολύ αργότερα μέσα από τη ζωηρή και πολύχρωμη διακόσμηση που ανατολίζοντας ρυθμούς, στην κλασική περίοδο, δεν είναι απλά εικαστικές αλλαγές και προτιμήσεις. Συνδέονται και εκφράζουν βαθύτερες μεταλλαγές που αφορούν τη γενικότερη τοποθέτηση του ανθρώπου στον κόσμο.

Είναι μια δύσκολη και σκληρή μεταδοτική περίοδος στη διάρκεια της οποίας ο άνθρωπος συνειδητοποιεί τον εαυτό του, αναγνωρίζει τις δυνατότητες του και τοποθετείται απέναντι στα νέες καταστάσεις. Η δημιουργική διάθεση και η βούληση είναι τα μόνα του στηρίγματα. Μόνος του θα αναλάβει να μεταμορφώσει, με την πράξη του, τον κόσμο.

Ο μεγάλος πυρήνας του γένους, η οικογένεια, που είχε στα χέρια της την οικονομία διαβρώνοντας ένα ψευδο-δραχικό σύστημα εξουσίας, έχει πια διαλυθεί. Ο «οίκος» δεν ήταν δυνατόν να αντέξει τις αλληπάληλες μετακινήσεις και ανατροπές, τη στιγμή μάλιστα που οι εσωτερικές σχέσεις των μελών της είχαν κλονισθεί. Είναι τώρα που όλα αυτά της δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την αφύπνιση της προσωπικότητας. Γνωρίζουμε επώνυμους ανδρώσιους να δρουν δημιουργικά και είναι η πρώτη φορά στην ιστορία της Ελλάδος αλλά και στην ευρωπαϊκή ιστορία που η δημιουργική προσωπικότητα έρχεται στο προσκήνιο και γίνεται γνωστή με το όνομά της. Ο καλλιτέχνης προβάλλεται ως δημιουργός πάνω στο έργο του με την υπογραφή του.

Στις εικαστικές τέχνες και πρώτα στην κεραμική, οι επώνυμοι καλλιτέχνες εμφανίζονται στη στροφή του 8ου προς τον 7ο αι. με το όνομά τους χαραγμένο πάνω στη ζωγραφισμένη επιφάνεια του αγγείου. Σ' ένα κρηπτικό από την Ιθάκη διαβάθμους Καλλικλές ποίσει (εικ. 1). Σ' ένα κορινθιακό αμύθαλο: Πόρος μ' έποίησε Άγασιλεφ (εικ. 2,3). Είναι το όνομα αυτού που έφτιαξε (ποίησε) το αγγείο χωρίς τη διακρίση που συναντάμε αργότερα όταν ο ζωγράφος είναι

άλλος από τον κατασκευαστή. Αυτά τα πρώτα ονόματα του 7ου αι και του πρώιμου 8ου, μας παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες για την εξέλιξη των Ελλήνων της Μεσογείου, τα κατά τόπους αλφάβητα και διαλέκτους, την ίδρυση των σποικιών, τις εμπορικές σχέσεις κ.ά. Από τον 6ο αι. και μετά αναγράφεται συχνά και το όνομα του ζωγράφου, πράγμα που μας χάρισε ένα μεγάλο κατάλογο της προσωπογραφίας των καλλιτεχνών. Πρώτος ο Σοφίλος, στις αρχές του 6ου αι., υπογράφει ως ζωγράφος. Ακολουθούν ο Κλειτίας, ο Άμασις, Λυδός, Νέαρχος, Ανδοκίδης, Εξικλίας κ.ά.

Σ' τη γλυπτική τα πρώτα ονόματα αφορούν κυρίως τους αναβάτες, ένδειξη και μακρινός απόηχος της οικογενειακής αιχλής. Καθώς τα έργα της μεγάλης πλάστικής είναι σπαράχια στον 7ο αι, τα πρώτα σαφή στοιχεία για τα ονόματα των καλλιτεχνών εμφανίζονται από τον 6ο αι. και μετά. Ο Κλέσιος και Βίτων, ανάθημα των Αργείων στους Δελφούς γύρω στο 600 π.Χ., σώζει τμήμα από την υπογραφή του γλύπτη...μήδης (Πολυμήδης). Στον 5ο αι. οι επώνυμοι καλλιτέχνες ειοχάρουν σ' όλους τους τομείς της τέχνης. Αρχιτεκτονική, μικροτεχνία, χαλκοπλάστική είναι πεδία για μεγάλες προσωπικές δημιουργίες.

Ωστόσο και στη λογοτεχνία, από το τέλος του 8ου και τον 7ο, αι. έχουμε προσωπικότητες όπως ο Ησίοδος, οι ποιητές Αρχιλοχος, Τυρταίος, Σαπφώ, Αλκαίος κ.ά. Τώρα δημιουργούνται για πρώτη φορά κόμματα με επώνυμους αρχηγούς που αναλαμβάνουν να διευθετήσουν τα κοινά της πόλης-κράτους. Πρώτη πολιτική προσωπικότητα ο Σόλων.

Η σταθερή ανάπτυξη που εξαφραλίζουν οι εμπορικές και οικονομικές σχέσεις με τις σποικίες στα παρσία της Μ. Ασίας και τις ακτές της Κάτω Ιταλίας, η εκτεταμένη χρήση της γραφής και τα ασφαλή μέσα επικοινωνίας για τα ταξίδια, οδηγούν τη σκέψη στον προβληματισμό και την αναζήτηση της δημιουργίας. Η φιλοσοφία, τα μαθηματικά, και οι φυσικές επιστήμες, αναδεικνύουν προσωπικότητες που θα σταθούν καθοδηγητές στη μεταγενέστερη σκέψη.

Τα πάντα στηρίζονται στην προσωπική πρωτοβουλία, εφήμερη αλλά και παραγωγική. Οι θεοί αναγνωρίζονται ως άνθρωποι αλλά οι μορφές των ανθρώπων ανεβαίνουν στο ύψος των θεών μόνο στο επίπεδο της τέχνης. Η σύγχυση και η αβεβαιότητα, η αμείωρη και η αβέβαιη την παρουσία της.

Στην τέχνη του 5ου και 4ου αι. θάβουμε τις πρώτες προσπάθειες, για μια ρεαλιστική απόδοση των μεγάλων προσωπικοτήτων της εποχής. Η γλυπτική σχολάζεται με τον άνθρωπο και η απόδοση των ατομικών χαρακτηριστικών είναι για αυτή ημια πρόκληση και ένα θήμα στην πάρα πέρα εξέλιξη της.

Από την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου και μετά, ως το τέλος του ελληνορωμαϊκού κόσμου, η προσωπικότητα μεταποικίζεται σταθερά από τον καλλιτέχνη-δημιουργό στο έργο του και το περιεχόμενό του. Η τέχνη του πορτρέτου εκφράζει και σφραγίζει τις αντιλήψεις ενός κόσμου που έχει πια οδηγηθεί στον ατομισμό και στην αναζήτηση της δόξας και της θθανότητας.

Τα ατομικά χαρακτηριστικά που με πολύ επιδεξιότητα έχουν αμεινευτεί στα ανώνυμα εργοστάσια των γλυπτών, μιας και κάνουν γνωστή την προσωπογραφία των μεγάλων «οίκων» της Ρωμαϊκής αιώλης και κοινωνίας. Μια μόνιμη υποδοχή που διαπιστώνεται σε προκατασκευασμένες απεικονίσεις κομμούς για να φιλοξενηθεί οποιοδήποτε κεφαλί-πορτρέτο είναι το τελικό θήμα προς την απουσία ενός αόρατου πολιτικού κύκλου.

The Wakening of Self-Consciousness

K. Eustratio

The historic events and readjustments, which took place in the wider Aegean region from the twelfth to the eight century BC, had a great effect on the social life and artistic creation.

In the eighth century BC the first signed vessels appear, a fact meaning that the artist has started becoming aware of his individuality, therefore he proclaims himself a creator through his signature. The inscription of the artist's name on works of sculpture, that occurs from the sixth century on, has presented us a long, interesting list of sculptors, while poetry and history has also transmitted to us the first eponymous personalities.

The first attempts for the representation of realistic figures with individual features appear in the fifth and fourth centuries. The art of portraiture, which flourishes during the Roman period, assigns the prominent role of the artistic creation to the work of art, not to the artist.